Heraldické památky v kostele svatého Martina Většího ve zdi, na Starém Městě v Praze.

A. F. Malinovský

Kostel sv. Martina stojí jen několik metrů od Národní třídy. Kdysi v těch místech ležela osada Újezd svatého Martina a to na území, které je dnes zhruba ohraničeno ulicemi Vejvodova, Perlová, Jungmannova, Lazarská, Spálená a Na Perštýně. Když král Václav I. rozšířil podhradí a poté ho v roce 1235 obehnal zdí, městské hradby rozdělily Újezd sv. Martina na dvě části tak, že jeho větší část zůstala mimo ochranu městských zdí. Tato část Újezdu definitivně zanikla při výstavbě Nového Města pražského Karlem IV. kolem roku 1350. Kostel s menší částí osady zůstal pod ochranou městského opevnění, které probíhalo v blízkosti kostela který začal být označován jako „Kostel svatého Martina ve zdi." Nedaleko odtud nad ulicí která se nyní jmenuje Na Perštýně přerušovala městské hradby brána. Tudy vedla cesta směrem na jih kolem Vyšehradu do Českých Budějovic přes nedalekou osadu Zderaz. Maličká budova fary stála nedaleko kostela v místě kde nyní stojí činžovní dům (č.p. 418-I). Poblíž kostela stála škola, kam později po jejím zbourání byl rozšířen i hřbitov. Ke hřbitovu se váže i jedna z pražských pověstí kterou jako první zaznamenal Václav Hájek z Libočan (†1553) v Kronice české [*1)] .

R. 1386 tu prý bydlel staroměstský purkmistr Jiří Šverhamr. Jednou přišel z radnice domů, položil na stolek městskou pečeť i s opaskem, načež odešel do jiné komnaty. Jeho manželka koupala dítě ve škopku a když křičelo dala mu pečeť aby si s ní hrálo. Později zapomněla na pečeť a vylila ji ze škopku na ulici, kdež ji jeden měšťan nalezl a hned odnesl na radnici. Konšelé ho okamžitě zavolali a žádali na něm pečeť. Řekl, že ji má doma a hned přinese. Konšelé v patách za ním, vzali však s sebou kata neboť za ztrátu městské pečeti hrozila tehdy smrt. A když purkmistr bez pečeti vyšel z domu, dali ho před jeho domem stít. Mrtvého pak pohřbili na hřbitově svatého Martina.

Na památku popravy byl na tom místě před domem postaven kříž a podnes se tomu domu říká U křížku. Malý křížek je na fasádě domu i nyní. (Je to dům číslo 5/419 v Martinské ulici).

A na okraj, konšel jménem Šverhamr není v pramenech doložen.

Legenda praví, že duch nebohého purkmistra ve středověkém oděvu z vlastní hlavou v podpaží se dodnes pohybuje kolem kostela ve dne, ale i v noci. Zjevuje se pouze osobám nedbalým a nepořádným[*9)] *a nabádá je, aby si dávaly pozor na své věci. Dobrosrdečné, jinak neškodné strašidlo nechce, aby někdo další skončil jako ono, proto jim hrozí ukazovákem, někdy i hřbetem dlaně levé ruky.*

Při zvelebování Prahy Karlem IV. došlo i na tento kostel. Loď byla zvýšena a nově zaklenuta. Byla přistavěna věž a presbyterium. K zaklenutí kostela došlo patrně před rokem 1358, protože od tohoto roku se tu zakládají nové oltáře a zřizují oltářní nadání. Žebrová klenba je jednou z nejstarších tohoto typu u nás. Klenební svorníky jsou zdobeny růžemi a hvězdou.

Další raritou kterou již v žádném pražském kostele nespatříme, je dřevěný trámový strop v kapli svatého Eligia pod Holcovou oratoří. Strop malovaný rostlinnými motivy byl pravděpodobně vybudován po požáru v roce 1678. Při tomto požáru se roztavily i zvony ve věži zdejšího kostela. Zároveň shořelo dalších asi 15 staroměstských domů. V roce 1779 byl na severní straně zřízen barokní portál. O pět let později byl přes četné protesty Pražanů, ale až po osobní prohlídce samotným císařem, kostel zrušen. Byl proměněn ve dvojpodlažní obytný dům. Obytná část byla nahoře, kupecké krámy se sklady v přízemí. V roce 1904 jej koupila obec Praha a v letech 1905 - 1906 citlivě rekonstruovala podle návrhu Kamila Hilberta, jehož značka „1905 hK“ je vytesaná nad současným vstupním portálem s letopočtem 1905. Písmena tvořící značku jsou složena z kamenických dlát ***(obr. 1)*.**

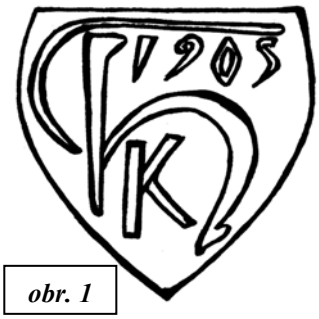

obr. 1

Po roce 1918 získala kostel do dlouhodobého pronájmu Českobratrská církev evangelická, která zde nechala v nedávné době udělat archeologický průzkum a nákladnou opravu. V současné době se v kostele konají každý den koncerty vážné hudby. Jsou tu instalovány i varhany.

Koncem října 1414 se zde vůbec poprvé a to dokonce ještě dříve než v proslulé Betlémské kapli, podávala svátost oltářní pod obojím způsobem i pro laiky a nejenom pro duchovní, jak tomu bylo tehdy zvykem. Farářem, který se tímto dostal do dějin byl Jan z Hradce. Došlo k tomu z podnětu Mistra Jakoubka ze Stříbra. Jako vyhlášený kališnický (utrakvistický) kostel zůstal uchráněn před plundrováním během husitských válek.

Kostel svatého Martina ve zdi byl také někdy nazýván Kostelem svatého Martina Většího kvůli rozlišení, protože v té době stál v Praze ještě jeden kostel zasvěcený svatému Martinovi. Onen kostel, tzv. Martina Menšího stál v Platnéřské ulici.

Koncem 15. století probíhala pozdně-gotická přestavba kostela, která byla dokončena v roce 1488. Financovala ji utrakvistická měšťanská rodina Holců z Květnice. Hlava rodiny Jan Holec z Květnice byl majitelem sousedního, dnes již činžovního, domu Platýz (tehdy ještě paláce). Holcové ho vlastnili od roku 1434 do roku 1527. Jan Holec dal přistavět k severní zdi kostela oratoř, která je dodnes nazývána Holcova. Z oratoře ve výši prvního patra tak bylo možné procházet po dřevěném můstku z kostela do svých komnat. Podle některých pramenů byl tento můstek zřízen z popudu jednoho ze synů Jana Holce, Viktorína. Zazděný portál ve východní zdi i dnes připomíná tuto nadzemní privátní komunikaci. Z dřevěné lávky bylo zblízka dobře vidět na sochu dolu nahnutého křičícího dítěte ***(obr. 2)***, kterou byl ukončen opěrný severovýchodní pilíř. Socha je tam i nyní a váže se k ní další pražská pověst.

obr. 2

Kdysi ubíral se tudy kněz s nejsvětější Svátostí k umírajícímu. V jeho průvodu kráčel kostelník, který dával zvonkem znamení, aby lidé klekali. Tu se nahnul z kostelní střechy pokrývačský učedník, aby zjistil co to zvonění znamená. Ač kněze se Svátostí spatřil, přece nesňal čepici z hlavy, ba posmíval se ženám za knězem jdoucím a zbožně se modlícím.

Pohoršení se dotklo jedné stařeny tak, že zavolala nahoru. „Bodejž si tam zkamenělo, plemeno dračí!“ A kletba se ihned vyplnila „zkamenělť nezdárník ten v nakloněné postavě své“. Tolik legenda.

JEDNOTLIVÉ HERALDICKÉ PAMÁTKY:
Na bílé klenbě hlavní lodi se nachází velmi skromná výzdoba. Tvoří ji pouze tři vybledlé znaky a vavřínový věnec s bílým středem.

1) Znak českého království na stropě
Uprostřed západní části hlavní lodi je znak českého království. Na červeném štítě je vpravo otočený korunovaný (koruna je vymalována žlutě) dvouocasý lev ve skoku, šedé barvy. Na štít je postavena koruna. Šít s korunou je zasazen do tmavozeleného věnce, který tvoří dvě vavřínové větvičky, svázané nahoře i dole.

Vavřínový věnec a znaky donátorů na stropě ve východní části oratoria
Uprostřed východní části hlavní lodi jsou na klenbu po obou stranách vavřínového věnce s prázdným středem namalovány odvráceny od věnce, dva renesanční erby donátorů ze 16. století.

obr. 3

2) Znak Beneše z Vlkanova na stropě oratoria
Vpravo od vavřínového věnce je znak s purpurově červeným kolčím štítem na kterém je vpravo otočený rostoucí vlk tmavě šedé barvy s otevřenou tlamou a žlutým jazykem. Vpravo otočená kolčí helma je postavena na levém okraji štítu. Po stranách jsou bohatě řasená přikryvadla. Jejich rub je středně šedé barvy, stejně jako helma. Líc přikryvadel je světlejší než-li rub, je to melírovaná směsice tmavě žluté a světle hnědé barvy. Klenotem je vlk ze štítu tmavě šedé barvy. Jde o znak Beneše z Vlkanova ***(obr. 3)*.**

Na konci 15. století užívalo predikát „z Vlkanova“ hned několik rodin s různými příjmeními například Sosnovcové z Vlkanova, nebo

Cvokové z Vlkanova. Jednalo se o velmi zámožné pražské měšťanské rody. Zatím se mi nepodařilo doložit jinde než v tomto kostele, existenci jednobarevné podoby štítu tohoto znaku. Známé jsou až novější podoby erbů vladyků z Vlkanova se štípeným modro-červeným štítem. Jiří Čarek se vyjadřuje souhlasně k tomuto erbu, označuje ho za znak Beneše z Vlkanova, zetě Václava Holce. Popis znaku Beneše z Vlkanova: *Na červeném kolčím štítě je stříbrná polovina doprava hledícího, vyrůstajícího vlka se zlatým vyplazeným jazykem. Nad tím kolčí helma, doprava otočená. Přikrývadla jsou červeno-stříbrná. Klenotem je vlk ze štítu.*

3) Freska se znakem Holců z Květnice na stropě

Znak namalovaný vlevo od věnce má purpurově červený vlevo natočený kolčí štít ***(obr. 4)*****.** Na štítě je znamení šedé barvy připomínající kotvu se třemi háky v dolní části a s okem v části horní. Na oko je navléknutý kroužek. Kotva je po obvodu dvakrát nad sebou stažena kroužkem. Vlevo otočená kolčí helma je postavena na pravém okraji štítu. Po stranách jsou bohatě řasená přikryvadla. Jejich rub je středně šedé barvy, stejně jako helma. Líc přikryvadel je světlejší než-li rub, je to melírovaná směsice barvy tmavě žluté, světle hnědé a občasnými zbytky barvy světle i tmavočervené. Klenotem je orlí křídlo starorůžové barvy, na kterém je kotva ze štítu.

obr. 4

Jde o znak Holců z Květnice. Tuto rodinu zde připomíná také několik stejných kotev vytesaných do svorníků na několika místech oratoře.

O rodu Holců i jejich znaku se například zmiňuje Jiří Čarek v *Pražském sborníku*[*2)] *historickém.* Predikát *z Květnice* byl zvolen podle stejnojmenné obce nedaleko Úval u Prahy.

Popis znaku Holců z Květnice: *Na červeném štítě je stříbrná kotva se třemi háky. Nad tím kolčí helma, přikryvadla červeno-stříbrná. Klenotem je červené orlí křídlo na něm stříbrná kotva jako ve štítě, ale pouze se dvěma háky.*

Další heraldické památky jsou funerálního charakteru. Jedná se o náhrobní kameny, které kdysi spočívaly nad ostatky význačných osob a tvořily součást někdejší podlahy. Původní podlaha byla o 2,5 metru níže než nyní.

4) Náhrobník Johanky Maczerové z Letošic († 14. 3. 1608)

Na západní straně vpravo za vstupními dveřmi, stojí připevněný ke zdi náhrobník z černého kamene. Má rozměry 75 x 138 cm. Náhrobní kámen má horní rohy skosené. Po obvodu náhrobku se vine lem široký asi 10 cm ve kterém je nápis vytesaný gotickou miniskulí:

Létha 1608 W pátek po Strždo/
postu umržela Johanna Dcera Slowutného Pana Petra/
Maczera Z letossicz a tuto po/
hržbená leží očzekáwagicze Blahoslaweného zmrtwých wzkržís[ení]
“

(Středopost byl v roce 1608 ve čtvrtek 13. března, zemřela tedy v pátek 14. března).

obr. 5

Uprostřed náhrobního kamene je ztvárněna postava ženy, nebo spíš mladičké slečny oděné do dlouhých šatů podle španělské módy z krajkovým límcem zvaným též mlýnský kámen. Hlava dívky je podložena polštářem se čtyřmi střapci. Postava má složené dlaně na břiše zkřížené jednu přes druhou, konečky prstů směřují dolů. Její ruce přidržují jakousi květinu s kulatým květem a se dvěma listy po stranách. V levém dolním rohu je vytesán asi 60 cm vysoký znak, jehož štít je poškozen, klenot je zřetelný. Zbývající erbovní atributy jsou dobře čitelné. Nad erbem je dobře čitelná i kamenická značka. Zatím ale nevíme komu patřila přesto, že známe jeho iniciály **X** a **S** ***(obr. 5).*** Na renesančním štítě jsou dva od sebe odvrácené háky nahoře spojené vodorovným břevnem ze kterého míří horní polovina šípu hrotem nahoru. Nad tím je korunovaná kolčí helma. Po stranách jsou přikryvadla. Nad helmou je znamení ze štítu.

obr. 6

Petr Macera z Letošic byl absolventem Artistické fakulty svobodných

umění, tedy dnešní Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Do Prahy přišel ze Strakonic. Bakalářského gradu dosáhl 25. 9. 1589 v té době mu mohlo být kolem 23 let. Kvestie kterou tehdy zodpověděl zněla: „Je lépe na soudech žalovat, či hájit pravdu?“ Jeho kvestorem byl Mistr Martin Bacháček. Je doloženo, že Jeremíáš Macera z Letošic, (zřejmě syn Petra Macery) byl nejméně dvakrát jmenován členem rady Nového Města pražského, poprvé v červenci 1637, podruhé v únoru roku 1638.

August Sedláček [*3)] na str. 517 k tomuto erbu uvádí: *Na černém štítě znamení, jež by se mohlo připodobňovati kotvici, totiž vrchní polovice střely, při ní dole hůlka napříč a na koncích té hůlky po udici, vše bělavé barvy, helm s přikrývadly černé a bělavé barvy a nad tím též znamení, jako na štítě.*

Král z Dobré Vody [*4)] uvádí, *v černém štítě stříbrná kotev, v klenotu tatáž samotná.*

Josef Pilnáček[*5)] se krátce zmiňuje o Zbyňkovi z Letošic. Figuru na černém štítě i v klenotu nazývá stříbrnou kotvou.

Blason: *Na černém štítě leží neobvyklá erbovní stříbrná figura. Jsou to dva od sebe odvrácené háky nahoře propojené vodorovným břevnem. Na břevno je postaven hrot šípu, špičkou nahoru. Nad tím korunovaná kolčí helma. Přikryvadla jsou černá a bílá. Klenotem je stejná figura jako ve štítě* ***(obr. 6).***

Další dvě náhrobní desky opřené o vnitřní severní stěnu.

5) Náhrobek Albrechta z Dražice († 11. 8. 1582)

Náhrobní deska vlevo je zhotovena z červeného, **černě natřeného** mramoru rozměrů 95 x 180 cm. V její dolní části je v oválné kartuši ve tvaru věnce vytesaný úplný znak. Kartuše je vysoká asi 90 cm. Znak i nápis jsou v relativně dobrém stavu. Osmi řádkový nápis je v horní části desky vytesaný gotickou miniskulí a zvěstuje nám, že:

Letha Panie 1582 W Sobotu/
Den Sw Tyburcy vmržel g[es]t Pan/
Albrecht z Dražice Syn Slowu/
tné[ho] pa[na] Jana z Dražice to“[ho] czasu/
Primasa Starého Miesta P/
ražského, A tuto pochowa[n] g[es]t“ w/
nadiegi budavcýho wzkržíssení/

geho k wiecznee slawi/
Den sv. Tiburci byl roku 1582 v sobotu 11. srpna.
Znak Bartošků z Dražice **(obr. 7)** na náhrobníku: V patě štítu je bezlistá větvička na které sedí doprava hledící pták držící v zobáku prsten s kamenem. Nad tím kolčí helma s točenicí. Po stranách jsou přikryvadla. Na točenici jsou roztažena orlí křídla, mezi nimi pták jako ve štítě.

obr. 7

Michal Fiala se v Heraldické ročence z r.1994[*6)] věnuje i erbu patřícímu k predikátu z Dražice a erb popíši s přihlédnutím k tomuto článku (tinktury), ale také k atributům vytesaným na náhrobku (větvička).
Blason: *V patě modrého štítu zelená bezlistá větvička na které sedí doprava hledící červený papoušek s bílým krkem, který drží v zobáku zlatý prsten s rubínem. Nad tím kolčí helma, na ní točenice červeno-modrá. Přikryvadla modro-červená. Nad točenicí jsou roztažena dvě orlí křídla, obě jsou 2x dělena a jsou - modrá, červená a bílá. Mezi nimi pták jako ve štítě.*

Jan Bartošek z Dražice byl staroměstským konšelem. Primasem byl v průběhu let 1560-1584 jmenován čtyřikrát. Náhrobní kámen patří jeho synu Albrechtovi.

Dva znaky na náhrobníku Jana (?) a Anny Chejnovských.

6) Znak prokurátora Jana (Chejnovského?)

Náhrobní deska vpravo je z mramoru a má rozměry 105 x 170 cm. Deska byla v minulosti rozlomena na dvě části. Po obou stranách šikmého zlomu úplně chybí písmo. V horní části desky je 15. řádkový nápis vytesaný asi 3 cm. vysokou humanistickou majuskulí. První písmeno každého slova je navíc asi o 10 % vyšší. Levá strana desky je sešlapaná natolik, že je nečitelná. Pravá strana desky je čitelná alespoň částečně. Torzo nápisu zní:

1. …… 14. **W PONDELI** [W] **DE**[N] **SW**[ATÉHO] .
2. …… **MEZI II - A IZ - HODI**[NAV] …….
3. ……**VROZENY WLADIKA P**[AN] ……..….

4. ……..…… **CH**[.]Y**NOWSKY PROKV**[RATOR] ….…
5. .....……. [KR]**ALOWSTWI CZESK**[ÉHO] .....……..
6. …….....**WEHO 60 LET ST**[ARÉHO] .....…..
7. [Z TOHOTO] **SWIETA GEST W**[YKROCZIL] ...…….…..…..…
8. ….. **HV MILE PAN** ……..……
9. ……. **I TV A** …….. [ODPOCŽIN]**VTI DATY** ……..…….....
10. …. **KV T** …… [VRO]**ZENA PANI ANNA** ……..……..
11. ……..… **ROZEN** ……. **DE** ……..…...……..
12. ...…….…...…… **EKINIE DALA TENTO** ……..……...
13. ……..…….... **MÍSTO POLOZITI WNOW**[IE] [WY]**TE** =
14. [ZSTWÍ] …..… **TKV MANZELA SWEHO MANZEL** ……..
15. ……**T**…… **NA NAKLAD SWVG**

Horní část erbu nad štítem je poškozena natolik, že pohled na něj umožňuje dvojí interpretaci:

obr. 8

A) V dolní části náhrobníku je ve čtyřlaločné kartuši vysoké asi 80 cm *uprostřed štítu s bordurou (lemem) vytesaná vpravo hledící korunovaná orlice* ***(obr. 8)****. Nad štítem leží korunka. Štít je podložen třemi zkříženými předměty. Pokosem je pod štítem položena pažbou směrem dolů puška k jejíž hlavni je přivázána stuha, vinoucí se směrem dolu. Pošikem je položena špičkou nahoru šavle se zřetelnou záštitou ve tvaru písmene „S“. Ke špičce šavle je rovněž uvázaná stuha, která se pak vlnovitě vine směrem dolů. Přesně pod vertikální osou štítu leží kyjovitý předmět, který by snad mohl být symbolem úřadu. Pod štítem vyčnívá malý kousek žezla, nad korunkou jeho horní část ukončená předmětem ve tvaru koule.*

B) *Ve čtyřlaločné kartuši na zkřížených trofejích - pušce a šavli s vlajícími stuhami - štít. Na štítě s lemem, (který asi nemá heraldický význam) je doprava otočená, korunovaná orlice s vyplazeným jazykem. Nad tím korunovaná helma (snad turnajská). Kolem helmy, ale již ne kolem štítu jsou přikry-*

vadla. Klenotem jsou tři pštrosí pera **(obr. 9, kresba Jaroslav Tovačovský)**.
Vlevo nahoře je erb provázen asi 6 cm vysokými písmeny MRA, marián-ský symbol. V pravém rohu jsou vytesány přesýpací hodiny, symbol lidské pomíjivosti.

obr. 9

Jde pravděpodobně o náhrobník Jana Chejnovského prokurátora v letech (1641 - 1671). O Chejnovském se zmiňuje Pavla Burdová[*7)].

7) Neznámý znak vedle znaku prokurátorova s iniciálami:
(?). CH. Z. M(W?) - ***(obr. 10 - kresba a obr. 11 - fotografie).***

obr. 10

Mezi těmito symboly a mezi hranou náhrobku a prokurátorovým znakem je vytesán v mělkém oválu vysokém asi 16 cm další erb, patřící snad manželce prokurátorově. Kolem kartuše byla vytesána čtyři písmena, dnes jsou čitelná pouze tři. Nelze přečíst první vlevo nahoře. Jsou to písmena: (?), CH, Z, M. Tím pádem nevíme jak začínalo křestní jméno, příjmení začínalo na CH (např. Cheynowská) predikát začínal písmenem M, anebo W? Dvě možnosti se nabízejí proto
Milh
otočené písmeno W. Tato možn
řil tento náhrobek obvykle tesa
no **M** jedním tahem, naproti to
mu přímky uprostřed křížily t
přímky překrývají zcela jasně.
nal písmenem **W**. Erb samotný
je štít.

obr. 11

Popis poškozeného a zatím
střed levé i pravé poloviny je f
špicemi. Vlevo i vpravo od osy
připomínají dvě tenké, odvrác
turnajská helma, nad tím tři pšt

8) Znakový náhrobník v suterénu kostela

V suterénu který je situován u západní zdi je ukrytý čtvrtý náhrobník **(obr. 12)**. Je z jemnozrnného pískovce a značně sešlapaný. Má rozměry 105 x 185 cm. V dolní části kamene je ve čtyřlisté kartuši vytesán erb renesančního typu. Štít je sešlapán tak, že nelze rozeznat žádné znamení. Jasně čitelný je pouze klenot erbu, kterým je figura zvaná šraňk (otočná závora připomínající mříž, anebo část plaňkového plotu - která bývala umístěna jako součást městské brány a sloužila k zamezení postupu pro nežádoucí subjekt ať již z města nebo do něj). Helma na náhrobku byla pravděpodobně korunovaná. Nelze zjistit, zda šlo o helmu kolčí, nebo turnajskou. Podobnou figuru užíval v klenotu i ve štítu rod Bohdaneckých z Hodkova. Zatím se nepodařilo objasnit o kterého z členů tohoto rodů by mohlo jít.

Podle dochovaných zápisů bylo náhrobků mnohem víc a byly zde i dvě hrobky.

J. Teige se například v **Almanachu hl. m. Prahy**[*8)] zmiňuje o tom, že na zdejším hřbitově a v kostele sv. Martina byly hroby: Václava Holce z Květnice (od roku 1500), Jana Marýna (1560), Anny Vodičkové (1582), Adama Štampacha ze Štampachu (1590), Václava Budovce z Budova (1602), rodiny Kapounů z Karlova (1616), Ondřeje Aletína z Rovin (1607), rodiny Velemitských (1611). Dále zde svůj věčný spánek spí Oldřich Gerštorf z Gerštorfu - v kůru (1619), Fridrich Smolík (1623), Václav Břekovec (1605), Lidmila Oschenhauserová (1622), Bohuslav Branišovský z Branišova (1619), Maria Anna Pelhřimovská (1609), Mikuláš Josef Eimer z Valtířova (1665), Jan Jiří Reisman z Ryzmberka (1675), Dr. Jan Jiří Hoffman (1727), Diviš Maxmilian Koc z Dobrše (1681), Jan Valerian Neuman z Puchholce (1687), Alžběta Kratochvílová (1753), Terezie Nováková (1751), rodina Haslaurů (1749), Oldřich Tejřovský z Ensidle (1609), Jan Kropáč z Krymlova (1604), rytíř Gabriel Hoslauer z Hoslau (1640).

Matriční kniha zemřelých[*10)] se v kostele svatého Martina ve zdi dochovala teprve od roku 1660. Je v ní i tento nadějný, latinsky psaný ze začátku velmi nadějně vyhlížející zápis z roku 1668:

*6. září jest přeslavný a urozený pán **Jiří Řehoř** Mařan Bohdanecký z Hodkovic, JMC kdysi český sekretář u král. české komory. Když pak resignoval na sekretariát byl hejtmanem královského panství brandýského, měšťan staroměstský, přibyvší na Nové Město do domu řečeného U Salátův, věku svého 64 let, v chrámu proti oltáři sv. Elogia biskupa a vyznavače, jehož velký portál je (otočen) ke křtitelnici, kde jsou dva kameny náhrobní s insigniemi z rostlinných spletenců udělané. Přeslavného pana **Heřmana** Mařana Bohdaneckého z Hodkovic r. MDLX(?) nějaký erb není možno číst. Nejprve za místo 30 kop, pak za přenesení 10 bylo dáno.*
A těch 40 vcelku přijal pan chrámový strážce (asi farář). Zvlášť na zvonění o třetí hodině bylo dáno 12 kop míšeňských.

O Jiřím Řehoři Mařanu Bohdaneckém se zmiňuje i Bohumír Lifka.[*11)] Podle Lifky se Jiří Řehoř přičinil o povznesení rodu, a od císaře obdržel r.1639 majestát na znak s predikátem z Hodkova.

O jednom Mařanovi Bohdaneckém, ba dokonce o náhrobníku samotného Jiřího Řehoře Bohdaneckého z Hodkova se zmiňuje ve své nedávno vydané publikaci Josef Hrdlička[*13)]. Ve zmíněné knize je nákres náhrobníku Jiřího Řehoře pocházející z Wunschwitzovy sbírky (nákres byl pořízen r. 1726) uložené v SÚA Praha.[*14)]

Dle onoho nákresu horní 2/3 plochy vyplňuje text, dolní 1/3 zdobí znak Mařanů Bohdaneckých umístěný ve čtyřlaločné kartuši, která je vkomponovaná mezi symboly smrti ***(obr. 16).***

Popis znaku Jiřího Řehoře Mařana Bohdaneckého z Hodkova na jeho náhrobníku podle Siebmacheru[*15)]: *Štít napříč dělený. Horní polovina znovu půlená. V pravé modré čtvrti 3 zlaté hvězdy v postavení 1, 1, 1. V levé červené čtvrti stříbrná ryba prostřelená stříbrným šípem se špicí namířenou dolů (ryba připomíná svým prohnutím - velké písmeno D). V dolní polovině stříbrného pole je v patě štítu zelené trojvrší a na něm zlatý šraňk o 7. příčkách. Nad tím korunovaná turnajská přilba, na ní zlatý šraňk o sedmi příčkách. Přikryvadla vpravo modro-zlatá, vlevo červeno-stříbrná.*

V literatuře jsou zmiňovány tři různé znaky Mařanů Bohdaneckých z Hodkova. O těch snad někdy příště.

Nápis v knize zemřelých naznačuje, že erb na jednom náhrobníku byl již v roce 1668 nečitelný. Na základě toho lze vyslovit domněnku (možná předčasnou), že předmětný náhrobník v současném suterénu kostela sv. Martina ve zdi je pravděpodobně ten – o kterém se zmiňuje citovaný zápis jako o poškozeném. Proto tak jako tehdy, ani dnes nevíme zda-li náhrobník patřil někomu z rodu Bohdaneckých, nebo Mařanů Bohdaneckých.

Vrozenemu a Stateczznemu Wladijcze Panu Gir
zimu Rzehorzowi Bohdaneczkemu z Hodkowa Panu
na
Hijsskach a Wlaseniczy, Geho Milostij Czijsarzkij
Heijtmanu Panstwi Brandeijskeho Przerowskeho
a Przez .40. Leth w G.M.C. Sluzbach wiernie trwa
gieczijho, ij magicze pak giz wieku sweho .65. Leth
a .25. Nedelich a trzech Dnech Buh Wssemohauczi
geij k sobie powolati raczil .4. Zarzi w Letu .1668.
Na dokazani pak Swe powinnosti a laskij Dietinske
Kterauz wzdiczkij k swemu Neimilessimu Otczi mieli
Dieti Wlastni. Sijn Gan a Dczeri Rosalie. Sidonie Ka
terzina Tento Hrobowij Kamen poloziti dali a za to
ziadagicze abi Blahoslawena Panna Maria smila
wssecknij geho hrzichij na tomto Swietie uczinene
gednau Krwe Krupicz kau z rani Neijmileijssiho si
naczka Swiho a geho telo abi tu odpocziwalo pokoij-
nie
tisse w zasluhach Pana Gezisse a geho mila Dusse

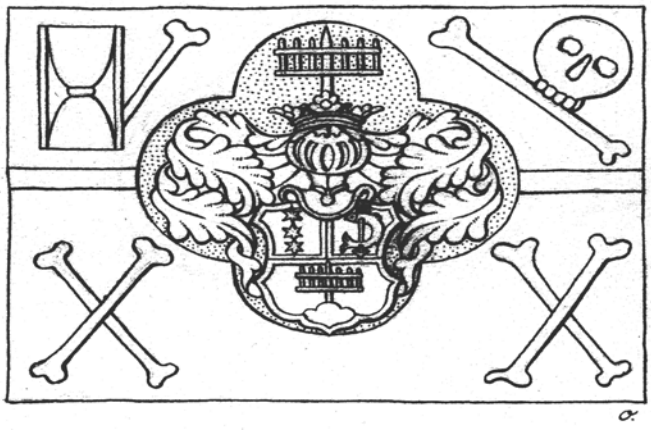

Obrázek 16: Dnes již zřejmě zmizelý náhrobník Jiřího Řehoře Mařana Bohdaneckého z Hodkova (podle Wunschwitze nakreslil Jan Oulík).

Nejznámějšími, na zdejším hřbitově odpočívajícími velikány, jsou asi členové sochařské rodiny Brokoffů. Jejich stavitelská a sochařská huť pracovala v jejich domě, který stál od zdejšího kostelního hřbitova jen pár desítek metrů. Dnes připomíná místo jejich posledního odpočinku bronzová památná deska umístěná na venkovní severní kostelní zdi. Hřbitov byl zrušen v 19. století. Deska je dílem profesora Josefa Mařatky.

9) Znak s hornickými kladivy v klenebním svorníku *(obr. 13)***.**

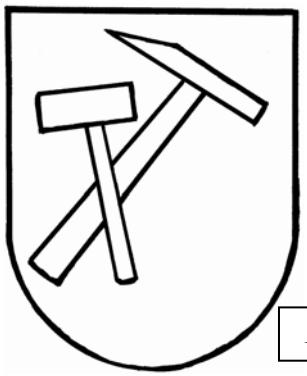

13

Při odchodu z kostela lze spatřit v průsečníku žeber zdobících klenbu nad zádveřím vytesaný do svorníku, kamenný reliéfní štít s erbovními figurami. Štít je bez helmy klenotu i přikryvadel. Je to erb, nebo snad značka kamenické huti? Ve štítu jsou dvě zkřížená kladiva, želízko a mlátek na způsob hornických kladiv. Do štítu jsou umístěny asymetricky. Erb můžeme objevit pouze při odchodu z kostela, protože přímému pohledu na něj brání falešný strop za vstupními dveřmi. Blason: *Na štítě, dvě zkřížená hornická kladiva, mlátek kosmo.*

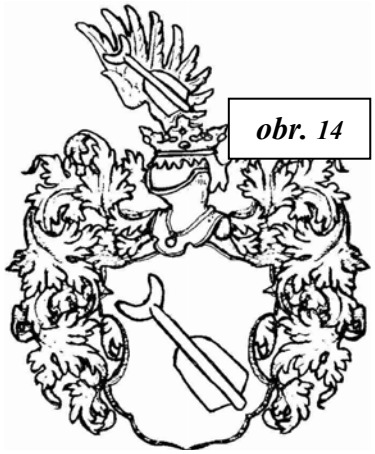

obr. 14

10) Neznámý znak se střelou (nebo snad veslem?) **na jižní, venkovní zdi oratoria, (**dnes již neomítnuté) se

nalézá na znakové desce. Deska je umístěna zhruba uprostřed stěny jižní oratoře ve výšce asi 6 metrů nad zemí (oratoř byla přistavěna spolu s věží nejpozději v roce 1488). Podle slov současného správce objektu byla deska objevena až po opravě a očištění fasády v listopadu roku 2000. Jedná se o pískovcovou desku širokou cca 40 a vysokou asi 60 cm, která je zasazena do stěny se kterou lícuje. Na desce je vytesaný erb v pozdně gotickém stylu, *ve štítu je pokosem položená střela s hrotem ve tvaru půlměsíce a* připomíná erb Benedů z Nečtin ***(obr. 14. a foto, obr. 15)***. Erb patřil nejspíš některému utrakvistickému exponentovi z období kolem roku 1488, možná duchovnímu. August Sedláček na straně 35[*3)] například uvádí „ … na Moravě nosil střelu Záviše z Třeště 1358 ale hrot její byl srdcovitý“. Ani pohled do Sedláčkova Atlasu pečetí nás neposune dál [*12].

obr. 15

Absolutně snad nelze vyloučit ani to, že zmiňovaná erbovní figura není střela, ale veslo poněkud archaického tvaru s předimenzovanou tou částí, která se při veslování drží horní rukou.

11) Deska se znakem Starého Města pražského.
Na západním průčelí kostela je zasazena pískovcová kamenná deska rozměrů cca 80 x 105 cm se znakem Starého Města pražského. Deska pochází pravděpodobně z počátku 20. století.

PODĚKOVÁNÍ

Za pomoc a rady při psaní děkuji paní Květuši Řebíčkové z Platýzu a heraldikům - pánům: Ing. Janu Oulíkovi, PhDr. Michalu Fialovi a PhDr. Jaroslavovi Tovačovskému - z nichž každý aktivně pracuje v jiném pražském heraldickém spolku.

(2 kresby pro tento článek vytvořil Jaroslav Tovačovský, jednu Jan Oulík, další kresby a fotografie A.F. Malinovský).

Odkazy na literaturu:

1) Václav Hájek z Libočan, Kronika česká, 1541.
2) Jiří Čarek v *Pražský sborník historický XII, Praha 1980*, Z dějin staroměstských domů, s. 64.
3) August Sedláček, Českomoravská heraldika II., ČAVaU, Praha 1925, s.116-117.
4) Vojtěch Král z Dobré Vody, Heraldika II., Praha 1900, s. 368.
5) Josef Pilnáček, Rody starého Slezska, Moravský zemský archiv, Brno 1991, s. 1423.
6) Michal Fiala, Tři studie k české renesanční heraldice (znaky měšťanů Starého Města pražského v letech 1526-1618 ve světle Salbuchů), Heraldická ročenka 1994, Heraldická společnost v Praze,Praha 1994, s.11.
7) Pavla Burdová, Úřad desk zemských, Sborník archivních prací, ročník XXXVI., díl 2., Praha 1986, s. 376.
8) Josef Teige, Almanach hlavního města Prahy VIII., Praha 1905.
9) Jiří Winter (Neprakta) - Miloslav Švandrlík - Josef Molín, Praha plná strašidel, Road, Praha 1995, s. 64.
10) AMP, MAR., Z. 1, s. 90, (svitek 1038, I) – Matrika, kniha zemřelých – z kostela sv. Martina, Praha Staré Město.
11) Dr. Bohumír Lifka, Mařanovská větev Bohdaneckých z Hodkova, Časopis rodopisné společnosti české XII, číslo 2, Praha 1940, s.70 – 71.
12) August Sedláček (zpracoval Vladimír Růžek), Atlasy pečetí české a moravské středověké šlechty, Svazek 4, Atlas erbů, Morava, Edice, Academia, Praha 2003, s. 186.

Další použitá literatura:

- Jiří Čarek, Z dějin staroměstských domů, Pražský sborník historický XII., Praha 1980, s. 64.
- Faráři podobojí v Praze (1609 – 1620), Časopis spolku přátel starožitností XLVII, 1939, s. 20 - 25.
- August von Doerr, Der Adel böhmischen Kronländer, Praha 1900, s. 162, (potvrzení rytířského stavu pro Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova – Vídeň 14. březen 1678).
- SÚA Praha, Sal. 90, fol. 255, (rytířský stav pro Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova – Vídeň 14. březen 1678).
- Kostel sv. Martina Většího ve zdi na St. Městě v Praze, Almanach hl. m. Prahy VIII, Praha 1905, s. 35 – 106.
- Milan Mysliveček, Erbovník 2, Horizont a. s., Praha 1997.
- František Palacký (doplněno Jaroslavem Charvátem), Přehled současný nejvyšších úředníků a důstojníků, Praha 1850, (Praha 1941), s.321-417.
- Josef Pilnáček, Neznámé rody a znaky staré Moravy, Brno 1983.
- SÚA Praha, Sal.285, fol. 169, (Udělení šlechtictví Pavlu Žipanskému 2. 11. 1549 v Praze k tomu erb a užívání predikátu z Dražice).
- SÚA Praha, Sal.- 286, fol. 55a, 55b (Pavel Žipanský z Dražice přijal ke svému erbu listinou danou v Praze 25. 4. 1556 Jana Netoryna a Jana Bartoška. Oběma je rovněž povoleno užívat predikátu z Dražice).
- W.W. Tomek, Základy starého místopisu Pražského I., Praha 1866.
- Pavel Vlček a kol., Umělecké památky Prahy, Staré Město, Josefov, Academia, Praha 1996.
- V kostele sv. Martina v Praze, Věstník hl. m. Prahy, roč. X, 1947 č.31.
- Josef Hrubeš – Eva Hrubešová, Pražské domy vyprávějí I.
- Václav Cibula – Cyril Bouda, Pražské pověsti, Praha 1972 (3. přepracované vydání 1983), s. 64.